

О. В. Крилова,
к. т. н., доцент, кафедра економічного аналізу та фінансів,
Національний ТУ "Дніпровська політехніка"
ORCID ID: 0000-0002-4210-5068

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.4.117

ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

О. Krylova,
PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Department of Economic
Analysis and Finance, National Technical University "Dnipro Polytechnic"

EXPERIENCE AND FEATURES OF BANKING SYSTEMS FUNCTIONING OF EU AND UKRAINE
IN THE GLOBALIZATION CONDITIONS

Метою статті стало дослідження факторів, що впливають на досвід функціонування банківської системи в Україні та деяких країн ЄС; надання науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансово-правового регулювання банківських відносин України. Проаналізовано окремі показники функціонування банківської системи України та виявлено основні проблеми функціонування вітчизняних банків. Наведено особливості функціонування банківських систем Угорщини, Польщі, Словаччини, Румунії. Запропоновано заходи щодо поліпшення стану банківської системи України. Основний внесок цього дослідження у науку можна принципово узагальнити так: розроблення теоретичної бази, яка охоплює фактори, що впливають на досконалість якості обслуговування в банківській системі. Управління якістю дає стратегічні переваги, як-от: зниження виробничих витрат у довгостроковій перспективі та підвищення продуктивності праці.

The banking system is the driving force of every developed economy, operating in the presence of institutional, economic and other state-established borders. Studying the characteristics and comparing analogues and the domestic banking system can be an impetus for changes in the structure and functioning of the latter, which in turn can be the basis for economic growth. The purpose of the article was to investigate the factors that influence the experience of the banking system in Ukraine and some EU countries; providing scientific and practical recommendations on improving the financial and legal regulation of banking relations in Ukraine. Some indicators of functioning of the banking system of Ukraine are analyzed and the main problems of functioning of domestic banks are identified. The peculiarities of the functioning of the banking systems of Hungary, Poland, Slovakia, and Romania are given. Measures are proposed to improve the state of the banking system of Ukraine. The main contribution of this research to science can be broadly summarized as: the development of a theoretical framework that covers factors that affect the quality of service in the banking system. Quality management provides strategic benefits such as reducing production costs in the long run and increasing productivity.

Improved quality provides more market share, an asset and proven by many authors and researchers. There is a strong positive relationship between quality and market share, as quality has become a major strategic variable in the struggle for market share in the banking system of countries. Therefore, improving the quantitative and qualitative characteristics of the development of the banking system is an important task of state regulation of the domestic banking system, which leads to the adoption of effective and adequate management decisions in order to find approaches and correct methods of integration processes, taking into account the complexity of the external financial environment. The Ukrainian banking system is gradually integrating into the international banking system and is shaping its development model, which should take full advantage of Ukraine's potential for financial globalization.

*Ключові слова: банківська система, депозит, процентна ставка, комерційні банки, європейські країни.
Key words: banking system, deposit, interest rate, commercial banks, European countries.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Банківська система є рушійною силою кожної розвинутої економіки, яка діє за наявності інституціональних, економічних та інших встановлених державою меж.

Вивчення характеристик та порівняння аналогів та вітчизняної банківської системи може стати поштовхом до змін в структурі та функціонуванні останньої, що може стати підґрунтям для економічного зростання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Anton Stolitnii, Vitalii Makhinchuk (2019) пишуть, що відбувається розвиток світової економіки на тлі глобальних викликів, які впливають на функціонування механізмів соціального відтворення. Формування сталого національного господарства є однією з основних довгострокових цілей державної політики, що вимагає виявлення основних факторів, що забезпечують стійкість, яка відповідь на поточні та майбутні глобальні виклики

Nataliia Zachosova (2019) стверджує, що фінансова безпека займає важливе місце в системі економічної безпеки будь-якої держави, і фінансова система, і фінансові ринки є джерелом великої кількості загроз. Таким чином, стабільна, безперервна і продуктивна діяльність професійних фінансових посередників — необхідна умова для поліпшення фінансової, а отже, і економічної ситуації на макrorівні в майбутньому. Отже, вивчення досвіду та особливостей функціонування банківських систем країн ЄС та України в умовах глобалізації набуває актуальності, оскільки підтримання нормального функціонального стану найбільших учасників фінансового ринку стають предметом національного значення відповідно до проявів економічних дисбалансів та наслідків політичної кризи.

Nataliia Savchuk and Dmytro Grydzhuk (2017) пишуть, що існує багато факторів, які змушують українські банки відставати від іноземних, особливо в управлінні інноваційними процесами, якість яких не відповідає світовому рівню та потребам розвитку банківської системи України. Українські банки повинні постійно впроваджувати нові стратегії розвитку, які б забезпечували конкурентні переваги та стабільність в умовах зростаючої конкуренції. У цьому контексті важливо підвищити роль іноземного капіталу в економіці України, яка повинна відповідати не лише внутрішнім потребам економіки, а також глобальним фінансовим та економічним ринкам, тому що сьогодні не реальний сектор економіки формує фінансову сферу на міжнародному ринку, а фінансові ринки визначають рівень розвитку економіки у світі.

Основна мета — дослідити фактори, що впливають на досвід функціонування банківської системи в Україні та в деяких країнах ЄС; сформулювати науково-практичні рекомендації щодо удосконалення фінансово-правового регулювання банківських відносин України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Разом із законодавством про єдиний ринок лібералізація транскордонного забезпечення фінансових послуг у межах Європейського Союзу, запровадження євро сприяє розвитку більш інтегрованої та конкурентної банківської системи Єврозони. Це передбачає подальші стратегічні коригування з боку банків і, отже, постійні структурні зміни в банківській системі. З тенденцією до зростання відбувається консолідація та концентрація через банківські злиття та поглинання, найбільш видима ознака цього процесу.

Основний внесок цього дослідження у науку можна принципово узагальнити так: розроблення теоретичної бази, яка охоплює фактори, що впливають на досконалість якості обслуговування в банківській системі. Підприємства, що виробляють якісну продукцію, платять більше за ці продукти і отримують більший прибуток. Управління якістю дає стратегічні переваги, як-от: зниження виробничих витрат у довгостроковій перспективі та підвищення продуктивності праці. Зв'язок між

Рис. 1. Зв'язок між покращеною якістю та рентабельністю банківської системи

Джерело: власна розробка автора.

поліпшенням якості та рентабельності банківської системи, показано на рисунку 1.

Як показано на рис. 1, покращена якість забезпечує більшу частку ринку, що є перевагою та перевірено багатьма авторами та дослідниками. Відзначається сильний позитивний зв'язок між якістю та часткою ринку, так як якість стала головною стратегічною змінною у боротьбі за частку ринку в банківській системі країн.

Для більш детального аналізу досвіду та особливостей функціонування банківських систем країн ЄС та України в умовах глобалізації ми відібрали країни, які є найближчими сусідами України та входять до Європейського союзу: Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія. Окремі показники діяльності банківської системи в середньому за 2001—2018 роки проаналізовано в таблиці 1.

Так, банки у Польщі можуть діяти як державні банки, кооперативні банки та акціонерні банки. Закон про банківську діяльність також дозволяє працювати відділенням іноземних банків та представництвам. З моменту вступу до Європейського Союзу в Польщі запроваджено принцип взаємного визнання ліцензій на здійснення кредитної діяльності. Згідно з ним, кредитній установі, яка отримала банківську ліцензію в будь-якій країні ЄС, дозволяється діяти на території іншої країни-члена без необхідності проходження процедури ліцензування в Польщі.

Таблиця 1. Основні показники діяльності банківської системи в середньому за 2001—2018 роки

Країна	Процентна ставка за депозитом, %	Вкладники комерційних банків (на 1000 дорослого населення)	Внутрішнє кредитування приватного сектору банками, % від ВВП	Кредитна ставка, %	Реальна відсоткова ставка, %
Угорщина	5,22	1032,76	44,36	7,51	3,15
Польща	-	999,65	40,71	-	-
Румунія	7,77	-	27,40	16,25	5,20
Словацька Республіка	-	-	47,94	-	-
Україна	10,08	2523,92	44,36	18,75	2,77

Джерело: складено автором за даними Світового банку.

Таблиця 2. Показники діяльності банківської системи в середньому за 2001–2018 роки

Країна	Відношення банківського капіталу до активів, %	Відношення ліквідних резервів банку до активів банку, %	Відділення комерційних банків на 100 000 дорослого населення
Угорщина	-	16,31	15,77
Польща	8,82	11,99	30,80
Румунія	8,66	37,49	31,63
Словацька Республіка	10,67	-	26,68
Україна	12,36	8,91	2,06

Джерело: складено автором за даними Світового банку.

Продуктивність банківської системи відображає ефективність, з якою банки можуть мобілізувати та розподіляти капітал. Банкам доводиться мобілізувати внутрішні заощадження, щоб фінансувати інвестиції для підтримки зростання економіки. Вони повинні виділяти кошти на інвестиції, які сприяють структурним змінам та підвищенню продуктивності праці.

Зазвичай існує два способи оцінки ефективності банківської системи. Один підхід полягає в тому, щоб зосередити увагу на загальній економіці, починаючи з такого припущення: ступінь до якої банки в країні можуть ефективно та розсудливо мобілізувати та розподіляти капітал важливий визначальний показник ефективності її реальної економіки.

Другий підхід заснований на спостереженні за роботою банку з метою оцінити, як вони працюють як фінансові посередники. Цей аналіз зосереджений на наступних заходах: (1) масштаб прийому депозитів та активність зростання позик, (2) фінансові показники чи прибутковості, (3) ризикованість (глибина та широта банківської діяльності) та (4) орієнтація на клієнтів.

Міра масштабу в банківській системі — це рівень прийняття депозитів та кредитування під загальний розмір економіки. Ці заходи втілюють усі послуги надані банками. Якісний вимір у банківській системі також важливий. Заходи щодо фінансових показників банку є рентабельність (відношення чистого доходу до оподаткування до загальних активів), чиста процентна маржа (відсотки), доходи за вирахування витрат на відсотки, масштабовані за загальною сумою активів) та капіталізація (власний капітал до сукупних активів).

Темпи зростання кредитування банком показують ризик, оскільки зростання позики також означає прий-

няття більш високого ризику. Також капіталізація банку суттєво впливає на його стимули ризикувати в тому сенсі, що банк з меншою капіталізацією має більше шансів на ризикову діяльність, оскільки він має менше власних коштів під загрозою. В таблиці 2 також проаналізовано окремі показники діяльності банківської системи в середньому за 2001–2018 роки.

Ділова практика також показує, що створення відповідних соціально-економічних умов для реалізації інтелектуального капіталу на рівні організації та на національному рівні загалом визначає їх перспективи для підтримки міжнародної науково-технічної конкурентоспроможності. Серед основних фактори, що вплинули на масштаб та характер вищезгаданих глобальних викликів — це мінливість на валютних ринках; девальвація національної валюти; підвищення рівня державного боргу; дисбаланс ринку продуктів харчування. Економіка України характеризується сприйнятливістю до світових тенденцій і коливання на зовнішніх ринках.

Метою дослідження було дослідити фактори, що впливають на ефективність та якість діяльності банківської системи. Першою метою цього дослідження було критично переглянути літературу та визначити фактори, що впливають на впровадження моделі досконалості у банківській системі. Цю мету було досягнуто шляхом розробки оптимального розуміння поняття якості загалом та якості у банках. Основну увагу зосереджено на виявленні факторів, що впливають на основні концепції моделі досконалості. Ці фундаментальні поняття потім використовувались як теоретична основа цього дослідження.

Було зроблено достовірний висновок про готовність досягти досконалості у кожному конкретному випадку з урахуванням зібраних даних. Розроблено відповідні рамки факторів, що впливають на ситуацію досконалості у банківській системі. У цьому відношенні результати щодо факторів, які впливають на передовий досвід у кожному конкретному випадку, порівнюються та протиставляються.

Головний внесок цього дослідження можна побачити наступним чином: дослідження розробило основу для факторів, що впливають на передовий досвід якості послуг у банківській системі. Фактори класифіковані на "Зовнішні фактори" та "Внутрішні фактори" стосовно банківської системи країни. Внутрішні фактори були класифіковані як "Фактори, пов'язані з банком", "Фактори, що стосуються управління людськими ресурсами" та "Фактори, пов'язані з характеристиками послуг". Емпіричне дослідження підкреслило відносини між внутрішніми та зовнішніми чинниками та відносини між

внутрішніми чинниками між собою (рис. 1); проте більше емпіричне дослідження може бути проведене майбутніми дослідженнями для вивчення детальних взаємозв'язків між цими чинниками.

Готовність до досягнення передового досвіду є одним із факторів, що впливають на досконалість якості послуг та готовність до досягнення такої досконалості в українській банківській системі. Крім того, цінно, що більшість досліджень спрямовують свою увагу на виробничий сектор, і лише деякі з них розглядають питання в сфері послуг, а ще менша увага приділяється банківській справі.

Це дослідження поповнює попередні наукові здобутки

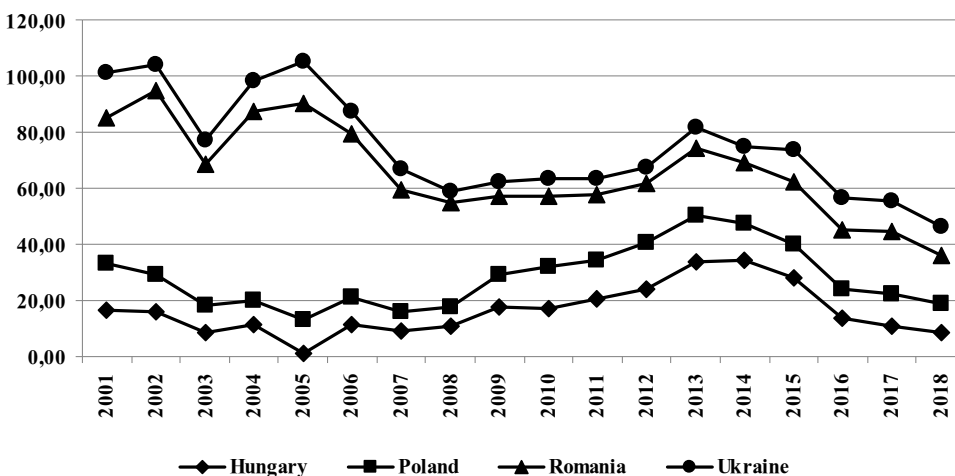

Рис. 2. Динаміка співвідношення ліквідних резервів банку до активів банку за 2001–2018 роки, %

Джерело: складено автором за даними Світового банку.

вчених, надаючи унікальну перспективу для використання моделі досконалості як інструменту самооцінки в галузі якості управління. Програма самооцінки передбачає: циклічний, всебічний, систематичний та регулярний огляд діяльності банків і їх результати порівняно із запланованими. Також дослідження ефективності діяльності банківської системи можуть бути використані для ефективної розробки достатньої стратегії удосконалення практики управління якістю в банківській системі країни.

Завершивши це дослідження, доречно зазначити, що Україна зараз перебуває в складній ситуації серйозних політичних заворушень; отже країні потрібна надійна та ефективна банківська система, яка сприятиме відновленню багатьох елементів інфраструктури країни та вселяти довіру населенню.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, вдосконалення кількісних та якісних характеристик розвитку банківської системи є важливим завданням державного регулювання вітчизняної банківської системи, що призводить до прийняття ефективних та адекватних управлінських рішень з метою пошуку підходів та правильних методів інтеграційних процесів з урахуванням складності зовнішнього фінансового середовища. Українська банківська система поступово інтегрується в міжнародну банківську систему та формує свою модель розвитку, яка повинна повністю використовувати потенційні можливості України для фінансової глобалізації.

Література:

- Georgantopoulos A. G., & Filos, I. (2017). Corporate governance mechanisms and bank performance: evidence from the Greek banks during crisis period. *Investment management and financial innovations*, 14 (1-1), 160—172. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14\(1-1\).2017.02](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14(1-1).2017.02)
- Jose Tari J. (2011) Research into quality management and social responsibility. *Journal of business ethics* 102, 623—638.
- Piotrowska, M. (2017). The Impact of Consumer Behavior on Financial Security of Households in Poland. *Contaduria y Administracion*, 62/2, 461—504.
- Slav'yuk R., Shkvarchuk L., & Kondrat, I. (2017). Financial market imbalance: reasons and peculiarities of occurrence in Ukraine. *Investment management and financial innovations*, 14 (1-1), 227—235. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14\(1-1\).2017.09](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14(1-1).2017.09)
- Savchuk N. and Grydzhuk D. (2017). Modern tendencies of the Ukrainian banking system development. *Banks and Bank Systems (openaccess)*, 12(4), 105—113. [doi:http://10.21511/bbs.12\(4\).2017.10](http://10.21511/bbs.12(4).2017.10)
- Schimmel K., Liu S., Nicholls J., Nechval N.A., Yi-Lin Forrest, J. (2017). Economic Security under Disturbances of Foreign Capital. *Advances in Systems Science and Applications*, 17 (2), 14—28.
- Stolitnii A., Makhinchuk V. (2019) Priorities for the development of the economy of the USA and some European countries. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 5, No. 5, 151—154. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-5-151-154>
- World Bank Group (2020), available at: <http://wdi.worldbank.org/table/> (Accessed 19 Feb 2020).
- Yunin O., Sevruk V., & Pavlenko S. (2018). Priorities of economic development of Ukraine in the context of European integration. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4 (3), 358—365.

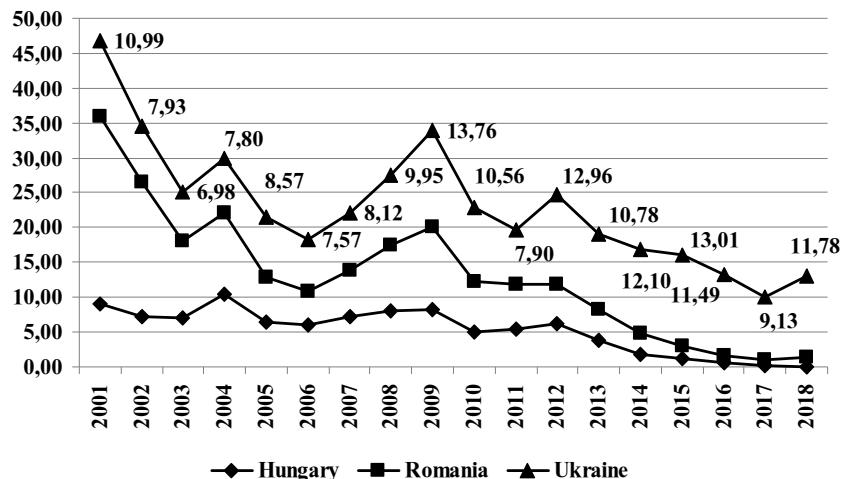

Рис. 3. Динаміка процентної ставки за депозитом за 2001—2018 роки, %

Джерело: складено автором за даними Світового банку.

10. Zachosova N. (2019). Innovative approach in the estimatology of financial institutions economic security: possibilities of use in management and regulatory activity within the means of provision of the state financial security, *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 5, No. 2, 45—56. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-45-56>

References:

- Georgantopoulos, A. G. and Filos, I. (2017), "Corporate governance mechanisms and bank performance: evidence from the Greek banks during crisis period", *Investment management and financial innovations*, vol. 14(1-1), pp. 160—172. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14\(1-1\).2017.02](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14(1-1).2017.02)
- Jose' Tari, J. (2011), "Research into quality management and social responsibility", *Journal of business ethics*, vol. 102, pp. 623—638.
- Piotrowska, M. (2017), "The Impact of Consumer Behavior on Financial Security of Households in Poland", *Contadur'a y Administraci'n*, vol. 62/2, pp. 461—504.
- Slav'yuk, R. Shkvarchuk, L. and Kondrat, I. (2017), "Financial market imbalance: reasons and peculiarities of occurrence in Ukraine", *Investment management and financial innovations*, vol. 14 (1-1), pp. 227—235. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14\(1-1\).2017.09](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14(1-1).2017.09)
- Savchuk, N. and Grydzhuk, D. (2017), "Modern tendencies of the Ukrainian banking system development", *Banks and Bank Systems (openaccess)*, vol. 12(4), pp. 105—113. [doi:http://10.21511/bbs.12\(4\).2017.10](http://10.21511/bbs.12(4).2017.10)
- Schimmel, K. Liu, S., Nicholls, J. Nechval, N. A. and Yi-Lin Forrest, J. (2017), "Economic Security under Disturbances of Foreign Capital", *Advances in Systems Science and Applications*, vol. 17(2), pp. 14—28.
- Stolitnii, A. Makhinchuk, V. (2019), "Priorities for the development of the economy of the USA and some European countries", *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 5/5, pp. 151—154. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-5-151-154>
- World Bank Group (2020), available at: <http://wdi.worldbank.org/table/> (Accessed 19 Feb 2020).
- Yunin, O. Sevruk, V. and Pavlenko, S. (2018), "Priorities of economic development of Ukraine in the context of European integration", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4 (3), pp. 358—365.
- Zachosova, N. (2019), "Innovative approach in the estimatology of financial institutions economic security: possibilities of use in management and regulatory activity within the means of provision of the state financial security", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 5(2), pp. 45—56. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-45-56>

Стаття надійшла до редакції 16.03.2020 р.